

УДК 330.341.1

Чорній Б.П.

аспірант

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІНВЕСТИЦІЇ» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті охарактеризовано сутність економічної категорії «інвестиції». Доведено, що інвестиції на мікрорівні слід визначати як вкладення в розвиток продуктивних сил підприємства, відносин економічної власності. Інвестиціями також можуть бути вкладення в будь-які реальні фінансові активи заради отримання прибутку або соціального, екологічного та інших ефектів. Для того щоб визначення інвестицій було вичерпним, дано припущення, що інвестиції пов'язані з ризиками.

Ключові слова: інвестиції, теорія інвестування, інвестиційний процес, інвестиційні ресурси, економічна категорія.

Черний Б.П. СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ИНВЕСТИЦИИ» В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье охарактеризована сущность экономической категории «инвестиции». Доказано, что инвестиции на микроуровне следует определять как вложения в развитие производительных сил предприятия, отношений собственности. Инвестициями также могут быть вложения в любые реальные финансовые активы ради получения прибыли или социального, экологического и других эффектов. Для того чтобы определение инвестиций было исчерпывающим, дано предположение, что инвестиции связаны с рисками.

Ключевые слова: инвестиции, теория инвестирования, инвестиционный процесс, инвестиционные ресурсы, экономическая категория.

Chorniy B.P. THE ESSENCE OF THE CONCEPT «INVESTMENTS» IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT DOMESTIC ENTERPRISES

The article describes the essence of an economic category «investment». It is proved that the investment should be determined at the micro level. The investments in the development of the productive forces of enterprise, economic property relations, and investments may also invest in any real financial assets for profit or social, environmental and other effects. In order to determine the investment was exhaustive given the assumption that investments involve risks.

Keywords: investment, theory of investment, investment process, investment funds, economic category.

Постановка проблеми. Розширення економічного потенціалу вітчизняних підприємств, більш ефективно його використання пов'язано із обґрунтуванням та реалізацією процесу ефективних форм вкладення капіталу – інвестуванням, що забезпечується системою правового регулювання відносин суб'єктів, форм, методів, гарантією прав учасників.

На сучасному етапі розвитку економіки тільки за рахунок власних фінансових ресурсів далеко не всі підприємства можуть самостійно активізувати інвестиційну діяльність за умов використання власних коштів та посилення процесів самофінансування, у зв'язку з чим вони вдаються до використання позикових і залучених коштів із зовнішніх джерел фінансування. Керівництво при розробці стратегії, плануванні довгострокового ефективного функціонування підприємства має чітко і ясно розуміти сутність інвестиційної діяльності, яка є основою утримання конкурентних позицій підприємства. В зв'язку зі складністю та багатогранністю понять, які становлять основу теорії інвестування, різноманітністю підходів до розуміння теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо ведення інвестиційної діяльності постає питання чіткого визначення поняття «інвестиції» в контексті необхідності розвитку вітчизняних підприємств в умовах нарощення загроз та ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел засвідчує, що дослідженню сутності «інвестування», процесів, пов'язаних з використанням інвестиційних ресурсів, присвячують свої праці такі відомі вітчизняні вчені, як Г.П. Подшиваленко [13], І.А. Бланк [2], К.П. Покатаєва [14], Н.О. Татаренко [17], Л.М. Сорока [16], В.Г. Федоренко [18], Л.М. Борщ, С.В. Герасимова [4] та ін.

Але необхідно зауважити, що питання розуміння сутності поняття «інвестування» та його зв'язку з розвитком вітчизняних підприємств у сучасних умовах активізації системної кризи до цього часу залишаються недостатньо розкритими. У зв'язку з вище зазначеним, розуміння сутності «інвестицій» на основі узагальнення поглядів відомих вчених в контексті забезпечення довгострокового ефективного функціонування суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку економіки України в умовах європейської інтеграції залишається актуальним.

Мета статті. Дослідження існуючих підходів щодо визначення поняття «інвестиції», аналіз та оцінка основ теорії інвестування та зв'язок інвестиційних процесів з розвитком вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Початок розвитку теорії інвестування бере зі школи меркантилістів, яка представлялася такими вченими, як Т. Манн, Д. Юм [20] та ін. Не використовуючи саму економічну дефініцію «інвестиції», вони доводили необхідність інвестування у виробничу сферу з метою примноження багатства нації та подолання негативних економічних явищ. Примноження багатства вони вбачали у зовнішній торгівлі, що давала знаходження срібних і золотих монет за допомогою підтримки активного сальдо торговельного балансу. В праці Т. Манна «Багатство Англії у зовнішній торгівлі, або Баланс нашої зовнішньої торгівлі як принцип нашого багатства» [10], головним джерелом походження багатства, а відповідно і джерелом інвестицій, було визначено зовнішня торгівля і золоті монети, що підтримували торговельний баланс. Гроші меркантилісти розглядали як грошову форму капіталу, яка забезпечувала безперервність виробництва, як форма капіталу, який перетворювався у товар.

Подальший розвиток теорії інвестування приходить на класиків. Так, на думку А. Сміта, «для забезпечення економічного прогресу необхідно максимізувати норму чистих інвестицій». Він мав на увазі відмінність між тими видами діяльності, які в результаті призводять до накопичення капіталу, і тими, які обслуговують потреби домашніх господарств [22, с. 588]. Зростання доходів призводить до зростання заощаджень, що є умовою зростання інвестицій. Нестача капіталу в країні відчувається, на його думку, так само, як і нестача заощаджень, що може виявитися перешкодою для економічного розвитку. Положення А. Сміта про те, що заощадження, або не споживання, дорівнюють інвестиціям, тривалий час знаходилося на озброєнні представників класичної економічної школи. Дж.С. Мілль, викладаючи теорію капіталу, стверджував, що «капітал – це результат заощаджень» [11, с. 337].

Якщо розглядати концепцію Дж.М. Кейнса, то, на його погляд, саме інвестиції, а не заощадження викликають зміни в доході, і, крім того, він довів, що не внаслідок зміни рівня відсотка, а завдяки коливанням рівня виробництва або доходу відбувається зрівнювання заощаджень та інвестицій. Інвестиції він трактував як «приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності за певний період» [7, с. 438]. На його думку, економічний ефект (ефект мультиплікатора, суть якого полягає у збільшенні інвестицій, що призводить до збільшення національного доходу суспільства, причому на величину більшу, ніж початкове зростання інвестицій [7, с. 531]), отриманий від зростання національного доходу і зайнятості населення, обумовлений нарощуванням інвестицій. Дж.М. Кейнс також вивів психологічний закон, за яким, коли відбувається приріст загальної суми інвестицій, дохід збільшується на суму, більшу приросту інвестицій.

Такі вчені, як Е. Домар [21], Н. Калдор [24], Р. Харрод [23] та ін., продовжили вивчення значення вкладення інвестицій у розвитку економіки, їх вплив на величину доходу отриманого суспільством. Р. Харрод довів, що темп економічного зростання прямо пропорційний коефіцієнту заощаджень, а заощадження мають дорівнювати частині доходу, що інвестується [23]. Е. Домар продовжує дослідження і доводить, що інвестиції мають подвійний ефект: «доходний» – інвестиції та дохід зростають одночасно; «виробничий» – приріст продукції призводить до приросту схильності до заощаджень і продуктивності інвестицій [21].

Необхідно також відзначити полярність думок неокласиків по відношенню до процесу інвестування із розвитком торгівельно-промислових корпорацій та їх капіталом. Так, спеціальні теорії накопичення спіралися на те, що торгово-промислові корпорації мають потужний власний капітал і є незалежними від ринку капіталу та кредитно-фінансових інститутів; інші опанували, що зростання інвестування за рахунок власного капіталу торгівельно-промислових корпорацій не доводить їх повної фінансової незалежності.

Найбільшу увагу інвестиціям на мікрорівні приділено у концепції економіки пропозиції, що спірається на взаємозв'язок «підприємство – ринок». Зниження ставок оподаткування дозволить корпораціям проявити ініціативу на ринку, у тому числі і в інвестування, яке спрямоване на розширення виробничих потужностей та оновлення основного капіталу. Також інвестиції досліджуються у зв'язку із динамічними процесами, які розвиваються під впливом циклічного відтворення, зміни кон'юнктури ринку і міжнарод-

ного поділу праці. Інвестиційна концепція економічного циклу розглядає причину циклів (зміну в інвестиціях) як зміни між рівновагою попиту і пропозиції, урівноваження яких самостійно не відбувається, що викликає різну ступінь і тривалість коливання доходів, яка, у свою чергу, пов'язана з коливаннями інвестицій. Тобто коливання економічного циклу зводяться до коливань ділової кон'юнктури ринку, головним чинником якої є зміна динаміки інвестицій. Різні види вкладення капіталу по-різному впливають на дохід. Так, постійні вкладення капіталу сприяють підвищенню рівня доходу, а одноразове вкладення капіталу може забезпечувати стабільне і нерізде зростання доходу, що, у свою чергу, викликає коливання доходів. Залежно від змін рівня доходу капіталовкладення діляться на автономні та похідні, які можуть здійснюватися за рахунок валових та чистих інвестицій. Коли виникає спад інвестицій, чисті інвестиції можуть бути від'ємною величиною, що призводить до економічної кризи, тобто досягнення загального економічного підйому неможливо без стабілізації інвестиційного процесу. Таким чином, тенденція збільшення інвестиційної активності розглядається через динамічну економічну систему, а першоджерелом для економічного піднесення є зростання доходів, а не інвестицій.

Інвестиції завжди були у центрі уваги концепцій економічної думки як на макро- так і на мікрорівні, що обумовлено необхідністю залучення інвестиційних ресурсів та ефективного їх використання у господарській діяльності. Але на сьогоднішній день, незважаючи на велику кількість публікацій як вітчизняних, так зарубіжних авторів, поняття «інвестиції» не мають однозначного тлумачення та єдиного підходу щодо їх визначення та сутності.

Проаналізувавши різні підходи тлумачення поняття «інвестиції», можна зробити висновок, що, враховуючи традиції західних економічних шкіл, течій та напрямів, зарубіжні економісти Е.Дж. Долан, Д. Ліндсей [5]; К. Макконелл, С. Брю [9]; У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейлі [19]; З. Боді [3]; І. Бернар [1]; а також українські вчені В.Г. Федоренко [18], Л.М. Борщ, С.В. Герасимова [4] наголошують на такій особливості інвестицій, як отримання саме доходу від процесу інвестування. Так, наприклад, Лоренс Дж. Гітман і Майкл Д. Джонк дають визначення, що інвестиції пов'язані «...із збереженням або зростанням вартості капіталу...» [8]. Такий ресурсний підхід можна пояснити тим, що західні школи розглядають інвестиції як капіталовкладення, сутність якого виражається у ототожненні капіталу із засобами виробництва, благами та запасами. П. Самуельсон наголошує, що «чисте інвестування має місце лише тоді, коли створюється новий реальний капітал». Під «чистим інвестуванням» він має на увазі тільки те, що «...являє собою приріст реального капіталу суспільства (будівлі, обладнання, матеріально-виробничі запаси)» [15]. Придбання цінних паперів або ділянки землі науковець відносить до трансфертних операцій. На думку П. Самуельсона, так зване чисте інвестування здійснюється, головним чином, в промислових і торговельних підприємствах.

Поділяючи думки вчених щодо інвестування у розширення існуючого виробництва, його модернізацію, капітальний ремонт чи нове виробництво як головної складової інвестицій, ми в той же час не можемо не відзначити такі цінності, як: знання, досвід, кваліфікацію, наукові розробки, які суттєво збільшують віддачу від вкладених коштів. Разом з цим необхідно відзначити і такі об'єкти вкладень

у виробництво, як володіння правами на торговельні марки, патенти, технології тощо.

Підсумовуючи, можна відзначити, що в економічній літературі наведено велику кількість тлумачень сутності економічної категорії «інвестиції», але ми погоджуємося із думкою науковців: Г.П. Подшиваленко [13], І.А. Бланка [2], К.П. Покатаєвої [14, с. 10–11], Н.О. Татаренко [17], Л.М. Сороки [16] та ін., які вважають, що вдалим є трактування відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність»: «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [6, с. 1]. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих (ноу-хау); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності [6, с. 1]. Визначене трактування в Законі України не обмежує об'єкти інвестиційної діяльності, належність за класифікаційною ознакою до інвестицій, враховує динамічність та надає уявлення про певний ланцюг взаємопов'язаності інвестиційних етапів.

Що стосується іншого законодавчого акту – Податкового кодексу України, то «інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно» [12, с. 14]. З такого визначення неможливо стверджувати, що поняття у законодавчих актах є узгодженими.

Характеризувати сутність економічної категорії «інвестиції» можна в найбільш загальній формі, виходячи з цілей і завдань, а також особистих поглядів авторів на проблематику даного питання. Але, на наш погляд, для того щоб визначення інвестицій було вичерпним, необхідно додати, що інвестиції пов'язані з ризиками. Також не до кінця уточненим є питання з отриманням соціального ефекту, оскільки, по-перше, його отримання може бути пов'язано з певним лагом часу і при виконанні конкретних умов; по-друге, чим вимірюється цей ефект; по-третє, соціальний ефект може бути досягнутий не тільки у наслідок інвестування з метою його отримання, а і в результаті перерозподілу доходів на соціальну сферу, отриманих від інвестування у підприємництво.

В результаті опрацювання трактування категорії «інвестиції» нами запропоновано своє, коротке і разом з тим ємне визначення, яке багато в чому відображає погляди провідних учених-економістів. Отже, на наш погляд, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, з урахуванням наявності певних ризиків, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний, екологічний та інші ефекти.

Висновки. Інвестиції на мікрорівні слід визначати, як вкладення в розвиток продуктивних сил підприємства, відносини економічної власності. Інвестиціями також можуть бути вкладення в будь-які реальні та фінансові активи заради отримання

прибутку або соціального, екологічного та інших ефектів. При інвестуванні необхідно врахувати динамізм цього процесу, що дає можливість об'єднувати ресурси і ефективність їх використання з мотивом інвестування у вигляді отримання економічного, соціального, екологічного та інших ефектів, та обумовлено джерелами класифікації залучення інвестиційних ресурсів підприємства, об'єктами інвестиційних вкладень тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Т.2 / И. Бернар, Ж.К. Колли. – М. : Междунар. отношения, 1994. – 1020 с.
2. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента / И.А. Бланк ; 2-е изд., перераб и доп. – К. : Ольга, Ника-Центр, 2006. – 552 с.
3. Боди З., Кейн А., Маркус А. Принципы инвестиций / [З. Боди, А. Кейн, А. Маркус] ; 4-е изд. ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2004. – 984 с.
4. Борщ Л.М., Герасимова С.В. Инвестування: теорія і практика : [навч. посіб.] / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова ; 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 685 с.
5. Долан Э.Дж., Линдсей Д. Рынок: макроэкономическая модель / Э.Дж. Долан, Д. Линдсей ; пер. с англ. В. Лукашевича и др. ; под общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. – СПб., 1992.
6. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – С. 646.
7. Кейнс Дж.М. Антология экономической классики / Дж.М. Кейнс. – М. : Экономика, 1989. – 531 с.
8. Лоренс Дж.Г., Джонк М.Д. Основы инвестирования / Дж.Г. Лоренс, М.Д. Джонк ; пер. с англ. – М. : Дело, 2001. – 1008 с.
9. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : в 2-х т. Т. 2 / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю ; пер. с англ. 11-го изд., – М. : Республика, 1992. – 780 с.
10. Манн Т. Рассуждение о торговле Англии с Ост-Индией. Ответ на различные возражения, которые обычно делаются против неё (1621). Богатство Англии во внешней торговле, или Бланс нашей внешней торговли как регулятор нашего богатства (1664) / Т. Манн. – М. : ЭКСМО, 2000.
11. Милль Дж.С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии / Дж.С. Милль. – М. : Экономика, 1993. – Т. 1. – С. 337.
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-УІ // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Т. 1. – С. 9.
13. Подшиваленко Г.П. Инвестиции / Г.П. Подшиваленко, Н.И. Лахметкина, М.В. Макарова и др. ; 4-е изд., стер. – М. : КНОРУС, 2007. – 200 с.
14. Покатаєва К.П. Інвестиційна діяльність підприємств у глобальному середовищі: методичний інструментарій управління / К.П. Покатаєва ; М-во освіти і науки України, Харк. нац. авт. дор. ун-т. – Х. : ХНАДУ, 2009. – 167 с.
15. Самуэльсон П. Экономика : в 2-х т. Т. 1 / П. Самуэльсон. – М. : НПО «Алгон», ВНИИСИ «Машиностроение», 1999. – 333 с.
16. Сорока Л.М. Економічна сутність інвестицій та теоретичні основи інвестування / Л.М. Сорока // Ефективна економіка. – 2014. – № 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
17. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій : [навч. посіб.] / Н.О. Татаренко. – К. : КНЕУ, 2000. 160 с.
18. Федоренко В.Г. Инвестознaвство : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / В.Г. Федоренко ; 3-е вид., доп. – К. : МАУП, 2004. – 480 с.
19. Шарп У. Инвестиции / [У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли] ; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 1028 с.
20. Юм Д. Сочинения : в 2-х т. Т. 2 / Д. Юм. – М., 1965. – 847 с.
21. Domar E. Essays in the Theory of Economic Growth / Domar E. - Oxford University Press, 1957.-272 p.
22. Bierman H., Smidt S. The Capital Budgeting Decision. Economic Analysis of Investment Projects / Bierman H., Smidt S. - 7th ed. – Macmillan Publishing Company, Colier Macmillan Publishers. N.-Y.: 1988. –541 p.
23. Harrod R.F. Economic Dynamics / Harrod R.F.- London: Macmillan, 1973. 195 p.
24. N. Kaldor. The Role of Commodity Prices in Economic Recovery / N. Kaldor - 1983, Lloyds Bank Review.